

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ СТРАТЕГІЇ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто різноманітні поняття «ресурсозбереження» у роботах вчених-економістів сучасної наукової літератури, які досліджують наведену термінологію в усіх сферах роботи як галузей національного господарства, такі і діяльності підприємства. Визначено, що деякі поняття «ресурсозбереження» не враховують пріоритетні напрями діяльності об'єкту ресурсозбереження: інвестиційно-інноваційну складову, екологічний та логістичний аспекти. Проаналізовано, що деякі науковці розглядають поняття «ресурсозбереження» як систему, політику або стратегію підприємства. Автором визначено, що існує розвинена класифікація не тільки самого поняття «ресурсозбереження», а й економічних процесів, пов'язаних з ним. Запропоновано авторський підхід до класифікації трактувань поняття «ресурсозбереження» з точки зору економічних рівнів розвитку. Запропоновано авторське поняття «ресурсозбереження промислового підприємства», яке базується на комплексному підході та охоплює усі аспекти діяльності підприємств промисловості. Систематизовано погляди щодо змістового наповнення поняття «стратегія». Проведено аналіз поняття «ресурсна стратегія». Розглянуто процес розробки стратегії та виділено головні принципи ресурсозбереження.

Ключові слова: ресурсозбереження, стратегія, стратегія ресурсозбереження, ресурсоефективність, ресурсомісткість.

Постановка проблеми. Нераціональне використання ресурсного потенціалу в Україні спричинило значне відставання нашої держави за показниками ресурсоефективності серед країн світу. Сучасні умови ринкової нестабільності, стрімкого зростання цін на ресурси та їх вичерпності вимагають негайного пошуку та впровадження новітніх технологій, які б могли забезпечити максимальний результат при раціональних витратах ресурсів, а також мінімальному впливу на навколишнє середовище.

Більшість промислових підприємств України дотримуються стратегії малоєфективного використання ресурсів, але впровадження європейських стандартів виробництва, нестабільність в політичній сфері, військовий конфлікт на Сході України стали вимогою часу для переорієнтації стратегій використання ресурсів з метою підвищення конкурентоспроможності підприємств на внутрішньому та зовнішніх ринках. Тому постає актуальне питання ресурсозбереження, покращення ресурсозберігаючих заходів та зниження ресурсомісткості. З огляду на це, дослідження є актуальним, становить науковий та практичний інтерес та спрямоване на розроблення теоретичних засад стратегії ресурсозбереження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам ресурсозбереження, формування та реалізації стратегії ресурсоефективності присвячено праці багатьох вітчиз-

няних та зарубіжних вчених, а саме Веклич О., Вернадського В., Данилишина Б., Іпполітової І., Белоусова Р., Булгакова В., Соколовської Г., Сотник І., Бульте Е., Даманія Р., Дейлі Г., Джевонса В., Ансоффа І., Томпсона А. та ін.

Критичний аналіз теоретико-методологічних засад ресурсозбереження показав, що існуючі дослідження з даної проблематики дають підстави говорити про недостатнє розкриття деяких аспектів даного питання. Незважаючи на обширність досліджень різних учених у галузі ресурсозбереження, в науковому світі до сьогодні не вироблено єдиний механізм трактування поняття «ресурсозбереження» на рівні промислового підприємства, а тому це питання потребує подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження та узагальнення теоретичних підходів до визначення понять «ресурсозбереження» та «стратегія ресурсозбереження» на рівні промислового підприємства.

Виклад основного матеріалу досліджень Поняття ресурсозбереження має узагальнююче значення, яке акумулює в собі раніше вживані такі економічні категорії, як «економія ресурсів», «ефективне використання ресурсів», «режим економії». Основним у трактуванні поняття «ресурсозбереження» є термін «ресурс» (від франц. – «гезоигсе») – допоміжний засіб, грошові ко-

шти, цінності, запаси, можливості, джерела коштів, доходів [1].

На сьогодні існує безліч поглядів на економічну сутність поняття ресурсозбереження. Так, на думку Сотник І., під ресурсозбереженням слід розуміти організаційну, економічну, технічну, наукову, практичну, інформаційну діяльність, методи, процеси, комплекс організаційно-технічних заходів, що супроводжують усі стадії життєвого циклу об'єктів і спрямовані на забезпечення мінімальної витрати речовини та енергії на цих стадіях у розрахунку на одиницю кінцевого продукту, виходячи з існуючого рівня розвитку техніки і технології та з найменшим, впливом на людину і природні системи [2]. Досить схожої точки зору дотримується Скокова С., яка вважає, що ресурсозбереження – це наукова, виробнича, організаційна, комерційна та інформаційна діяльність, спрямована на раціональне, комплексне використання та економне споживання всіх видів ресурсів, виходячи з наявного рівня розвитку техніки і технології при одночасному зниженні техногенного впливу на навколишнє середовище [3]. В даному визначенні науковець ставить акценти саме на отриманні екологічних результатів від реалізації ресурсозберігаючої стратегії.

Варто відмітити слушну думку Дорогунцова С., який зазначає, що ресурсозбереження – це прогресивний напрям використання природно-ресурсного потенціалу, що забезпечує економію природних ресурсів та зростання виробництва продукції при тій самій кількості використаної сировини, палива, основних і допоміжних матеріалів [4]. Викликає науковий інтерес визначення Зайцева О., Шкурській А., які вважають, що «в основу поняття ресурсозбереження слід включити ефективність використання матеріальних ресурсів, маючи на увазі співвідношення витрат цих ресурсів і кінцевих результатів виробництва і споживання» [4]. Зазначені науковці у своїх поглядах ставлять наголос на економії та раціональне використання саме матеріальних ресурсів.

Деякі науковці у трактуванні поняття «ресурсозбереження» виносять на перший план саме інноваційну складову. Так, Потапова Н. зазначає, що основою стратегічного управління ресурсозбереження є інноваційна діяльність, яка припускає вдосконалення якісних параметрів продукції, будівництво

нових об'єктів, використовуючи ресурсозберігаючі технології, пошук технологічного рішення, при якому зникає потреба сировини певного типу [5]. Юдіна О. звертає увагу на те, що ресурсозбереження є сукупність заходів по економному і ефективному використанню всіх чинників виробництва, що включають всі види ресурсів (матеріальні, трудові, фінансові, природні та ін.) для вирішення завдань економічного і соціального розвитку. Зростання ефективності роботи підприємства на основі інновацій свідчить про його інноваційний розвиток, під яким розуміється шлях освоєння нововведень, що забезпечують зниження витрат ресурсів виробництва, поліпшення кількісних і якісних результатів діяльності підприємства [6].

Також виділяють ще два основних підходи до трактування поняття «ресурсозбереження» [7]. Перший підхід ґрунтується на тенденції збереження природних ресурсів. Припускає діяльність, спрямовану на охорону природного середовища, в тому числі і за допомогою масового застосування очисних споруд або рекультиваційної техніки. Другий – на економії ресурсів і не тільки природних. Реалізація заходів для недопущення понаднормового споживання всіх ресурсів та використання ресурсозберігаючих технологій й обладнання.

В сучасних умовах, при обмеженій кількості ресурсів, найбільш доречним підходом до трактування сутності поняття «ресурсозбереження» є розгляд його як методу господарювання. Проте це повинно відбуватися не за рахунок економії ресурсів, а за рахунок недопущення їх понаднормового споживання та за рахунок використання ресурсозберігаючих технологій и обладнання, а також реструктуризації ресурсоемних процесів діяльності підприємства.

Аналізуючи поняття «стратегія», слід звернути увагу на те, що у визначенні даного поняття деякі автори виділяють ресурсну складову. Так, на думку Чандлера А., стратегія – це визначення основних довгострокових цілей і задач підприємства, ухвалення курсу дій і розподілу ресурсів, необхідних для досягнення поставленої мети [8]. Згідно Карлоффу Б. стратегія – це узагальнена модель дій, які необхідні для координації і розподілу ресурсів компанії [9]. Отже, розподіл ресурсів є важливим елементом при формуванні будь-якої стратегії.

Стратегія ресурсозбереження в межах підприємства – це комплекс принципів, методів, заходів, що забезпечують зниження витрати сукупних ресурсів на одиницю корисного ефекту конкретного товару [10]. Стратегія ресурсозбереження підприємства повинна розроблятися на вищому рівні, враховувати специфіку діяльності підприємства і бути орієнтиром для всіх підрозділів підприємства.

Зазначимо, що ресурсна стратегія – це узагальнена модель дій підприємства, які необхідні для досягнення визначених цілей за допомогою координації та розподілу ресурсів підприємства між окремими сферами її діяльності. Формуючи ресурсні

стратегії, треба обґрунтовувати можливий та допустимий рівні ризику, який бере на себе керівництво при використанні ресурсів з максимально можливою віддачею. Реалізація ресурсних стратегій означає також формування нового або перетворення наявного виробничого потенціалу підприємства, оскільки кількість, співвідношення та цільова спрямованість використання ресурсів «задають» основні цільові характеристики виробничого потенціалу підприємства.

Процес розробки стратегії включає ряд наступних взаємопов'язаних етапів, показаний на рис. 1:

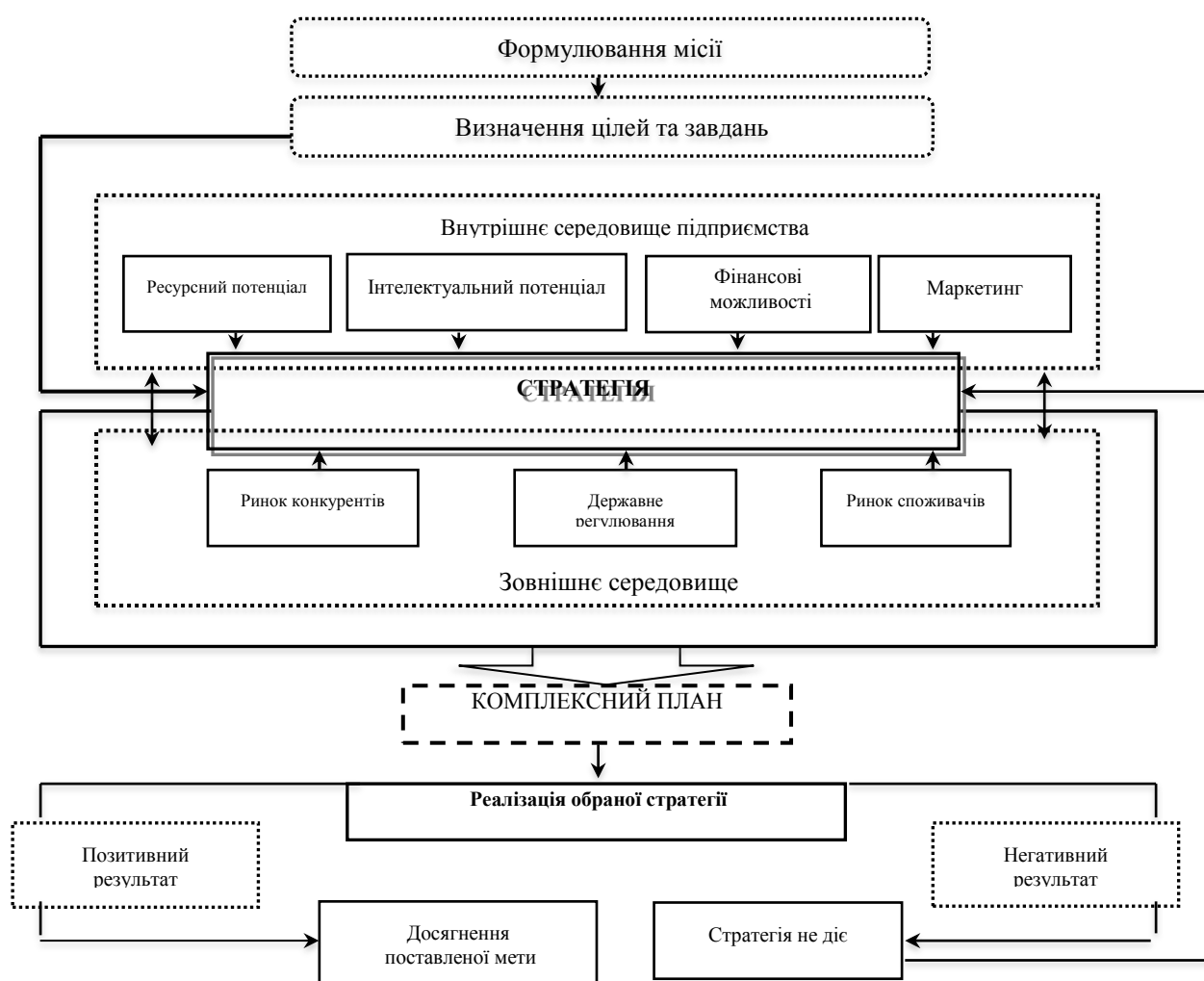

Рис. 1. Процес розробки стратегії
Джерело: розроблено автором

Розробка та реалізація ефективної стратегії ресурсозбереження на підприємстві повинна відповідати чітко визначеним принципам. Виділяють ряд наступних принципів ресурсозбереження:

1) оптимізація структури використову-

ваних ресурсів;

2) підвищення частки ресурсозберігаючих технологій;

3) аналіз використання конкретних видів ресурсів на всіх стадіях життєвого циклу товару;

4) розвиток методів аналізу, прогнозування, оптимізації і стимулювання покращення використання ресурсів;

5) використання наукових підходів менеджменту під час реалізації заходів ресурсозбереження [11].

Ресурсозбереження припускає оптимальне використання обмежених економічних ресурсів. Оптимальність передбачає не тільки раціональність використання конкретних приватних видів ресурсів, але й ефективність їх взаємодії у виробничому процесі, їх найкраще поєднання. Логічним же результатом оптимального використання ресурсів є, як впливає з запропонованого визначення, найбільш ефективне досягнення цілей підприємства. Тим самим безпосередній характер ресурсозбереження залежить від конкретних цілей функціонування і розвитку організації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З урахуванням проаналізованих підходів до трактування поняття “ресурсозбереження” підсумуємо, що, на думку більшості дослідників, ресурсозбереження являє собою особливий вид діяльності щодо раціонального й економного використання ресурсів, який може розглядатися в різних аспектах. Підсумковим результатом ресурсозбереження є зниження ресурсомісткості виробництва і споживання одиниці кінцевого продукту.

Важливим питанням є розробка стратегії ресурсозбереження на всіх рівнях управління промислових підприємств. Основна мета якої буде полягати в реалізації інвестиційних проектів, спрямованих на технічне переозброєння, вдосконалення технології виробництва, оптимізацію та нормування матеріальних, трудових, паливно-енергетичних та інших ресурсів у виробництві.

Література

1. Большой энциклопедический словарь / под ред. Прохорова А. М. – изд. 2-е, перераб. и доп. – М. : научное издательство “Большая российская энциклопедия”, 1997. – 1454 с.

2. Сотник І. М. Формування еколого-економічного механізму управління ресурсозбереженням. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня д-ра екон. наук: 08.00.06 / І. М. Сотник; Ін-т проблем ринку

та екон.-екол. досліджень; НАН України. – О., 2010. – 36 с.

3. Мельник Л. Г. Эколого-экономические основы ресурсосбережения: Монография / Л. Г. Мельник, С. А. Скоков, И. Н. Сотник. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. – 229 с.

4. Рибалко Л. П. Сучані підходи до трактування сутності поняття ресурсозбереження / Л. П. Рибалко // Бізнес Інформ. – 2012. – № 3. – С. 174- 179.

5. Потапова Н. Н. Ресурсосбережение как инструмент управления затратами в регионе / Н. Н. Потапова // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: економічні науки. – 2010. – № 20. – С. 154- 158.

6. Юдіна О. І. Економічний механізм інноваційної діяльності з ресурсозбереження на підприємстві / О. І. Юдіна // Бізнес Інформ. – 2011. – № 9. – С. 56-63.

7. Апаршина О. І. Методологічні підходи до трактування поняття «ресурсозбереження» / О. І. Апаршина // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: збірник наукових праць: у 3-х т. / ПДТУ. – Маріуполь, 2011. – Т. 1. – С. 156–163.

8. Чандлер А. Принципы стратегического развития бизнеса. – Киев: Диалог, 2002. – 468 с.

9. Карлоф Б. Деловая стратегия. Концепция, содержание, признаки / Б. Карлоф. – М.: Экономика, 1991. – 238 с.

10. Горлачук В. В. Економіка підприємства: Навчальний посібник / В. В. Горлачук, І. Г. Яненко. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. – 2010. – 344 с.

11. Масліченко О. М. Особливості управління ресурсозбереженням на підприємстві в сучасних умовах господарювання / О. М. Масліченко // Формування ринкової економіки: КНЕУ, 2012. – Спец. вип.: Стратегічні імперативи сучасного менеджменту. – С. 97-105.

References

1. Prokhorova, A. (1997). Large Collaborative Dictionary. (2 d ed.). Moscow: "The Big Russian Encyclopedia", 1454.

2. Sotnik, I. (2010). Formation of ecological and economic mechanism of resource saving management. Extended abstract of candidate's thesis. Ukraine.

3. Melnyk, L. & Skokov, S. & Sotnik, I. (2006). Ecological-economic bases of resource saving. Sumy: IED "University Book", 229.

4. Rybalko, L. P. (2012). Sucani approaches to the interpretation of the essence of the concept of resource conservation. Business Inform, 3, 174-179.

5. Potapova, N. N. (2010). Resource saving as a tool for cost management in the region. Bulletin of the Priazovsky State Technical University. Series: Economic Sciences, 20, 154-158.

6. Yudina, O. I. (2011). The Economic Mechanism of Innovative Resource-Saving Activity at the Enterprise. Business Inform, 9, 56-63.

7. Apparshina, O. O. (2011). Methodological approaches to the interpretation

of the concept of "resource conservation". Theoretical and practical aspects of economics and intellectual property: a collection of scientific works, Vol. 1, 156-163.

8. Chandler, A. (2002). Principles of strategic business development. Kiev: Dialog, 468.

9. Carloff, B. (1991). Business strategy. Concept, content, signs. Moscow: Economics, 238.

10. Gorlachuk, V. V. & Yanenkov, I. G. (2010). Economics of enterprises. Mykolaiv: ChDU Peter Mogyly, 344.

11. Maslichenko, O. M. (2012). Features of resource saving management at the enterprise in the modern conditions of management. Formation of a market economy, 97-105.

Уманская Ю. М.

Теоретико-методологические принципы определения сущности стратегии ресурсосбережения промышленных предприятий

В статье рассмотрены различные понятия «ресурсосбережение» в работах ученых-экономистов современной научной литературы, которые исследуют приведенную терминологию во всех сферах деятельности как отраслей национального хозяйства, так и деятельности предприятия. Определено, что некоторые понятия «ресурсосбережение» не учитывают приоритетные направления деятельности объекта ресурсосбережения: инвестиционно-инновационную составляющую, экологический и логистический аспекты. Проанализировано, что некоторые ученые рассматривают понятие «ресурсосбережение» как систему, политику или стратегию предприятия. Автором определено, что существует развитая классификация не только самого понятия «ресурсосбережение», но и экономических процессов, связанных с ним. Предложен авторский подход к классификации трактовок понятия «ресурсосбережение» с точки зрения экономических уровней развития.

Ключевые слова: ресурсосбережение, стратегия, стратегия ресурсосбережения, ресурсоэффективность, ресурсоемкость.

Umanska Y.

Theoretic and methodological principles of determining the essence of the resource saving strategy for industrial enterprises

The article deals with various concepts of "resource saving" in the works of modern-day scholar-economists who study the reduced terminology in all spheres of activity as branches of the national economy, such as the activities of the enterprise. It is determined that some concepts of "resource saving" do not take into account priority directions of activity of the object of resource saving: investment-innovation component, ecological and logistical aspects. It is analyzed that some scientists consider the concept of "resource saving" as a system, policy or strategy of an enterprise. The author determines that there is a developed classification not only of the concept of "resource saving", but also of economic processes associated with it.

Keywords: resource-saving, strategy, resource-saving strategy, resource-efficient, resource-intensive.

Рецензент: Прушківська Е. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Міжнародні економічні відносини» Запорізького національного технічного університету, м. Запоріжжя, Україна.

Reviewer: Prushkivska E. – Professor, PhD in Economics, Chair of International Economic Relations Department of Zaporizhzhya National Technical University, Zaporozhye, Ukraine.

e-mail: em.prushkovskaya@gmail.com

*Стаття подана
15.09.2017 р.*